

(1) במדבר פרק כא

(ה) וַיִּזְכֹּר הָעָם בְּאַלֹהֵיהֶם וּבַמִּצְוָה לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָהֶם יָאִין מִיָּם וּנְפִשָׁנוּ קָצָה בַּלָּחֶם הַקָּלִיל:

(ו) וַיִּשְׁלַח יְדֹד בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל:

(ז) וַיָּבֵא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי דִבְרָנוּ בִידְוֹד וְכָּה הִתְפַּלֵּל אֵל יְדֹד וַיִּסַּר מֵעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם:

(ח) וַיֹּאמֶר יְדֹד אֵל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָּךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל גֵּס וְהָיָה כָּל הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי:

(ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחֹשׁ נְחָשׁ וַיִּשְׁמְהוּ עַל הַגֵּס וְהָיָה אִם נָשְׂף הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהָיִית אֵל נְחֹשׁ הַנְּחָשׁ וְחָי:

(2) רש"י על במדבר פרק כא פסוק ט

נחש נחשת - (שם) לא נאמר לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקב"ה קוראו נחש ואני אעשנו של נחשת לשון נופל על לשון:

(3) ספר גור אריה על במדבר פרק כא פסוק ט

ואני אעשה של נחשת לשון נופל על לשון. פירוש, כי השם מורה על העצם הדבר, ומכיון שה'נחשת' וה'נחש' בשם אחד, מורה על כי יש שווי להם בדבר, שלא לחנם נקרא 'נחשת' וה'נחש' בשם אחד. שהרי כתיב (בראשית ב, יט) "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו", תראה מזה שהשמות נקראים על פי החכמה, ולא לחנם. ומפני זה ראוי לעשות הנחש מנחשת, כי יש יחוס זה לזה:

(4) ספורנו עה"ת ספר במדבר פרק כא פסוק ט

נחש נחשת. אחר שהבין כונת קונו, הסכים לעשותו של נחשת ולא של זהב, כדי שיזכיר להם עונם מצד מראה החומר ושמו ותבניתו, שעשו מעשה הנחש בהבל פיהם בדברם נגד ה' ונגד פעלו ונגד עבדו:

(5) רמב"ן על במדבר פרק כא פסוק ט

. . . זה לשון רש"י מדברי רבותינו (ב"ר לא ח) ולא הבינותי זה, שהרי הקב"ה לא הזכיר לו "נחש" אלא "עשה לך שרף" אבל דעתם לומר כי הלך משה אחר שם העצם אשר לו והנראה בעיני בסוד הדבר הזה, כי הוא מדרכי התורה שכל מעשיה נס בתוך נס, תסיר הנזק במזיק ותרפא החולי במחליא, כמו שהזכירו (מכילתא ויסע א) בוירוהו ה' עץ (שמות טו כה) וכן במלח אלישע במים (מ"ב ב כא)

(6) וידוע מדרכי הרפואות, שכל נשוכי בעלי הארס יסתכנו בראותם אותם או בראות דמותם . . . וזה אמת הוא בכלאי כחות הנפש וכשיהיה כל זה כך, ראוי היה לישראל נשוכי הנחשים השרפים שלא יראו נחש ולא יזכרו ולא יעלו על לב כלל, וצוה הקב"ה למשה לעשות להם דמות שרף, הוא הממית אותם וידוע כי הנחשים השרפים אדומי העינים רחבי הראש שגופם כעין הנחשת בצוארם, ולכן לא מצא משה לקיים מצותו בשרף בלתי שיעשה נחש נחשת כי הוא דמות נחש שרף, ואם יעשנו מדבר אחר היה דמות נחש ולא דמות שרף

(7) ומה שאמרו מן הלשון הנופל על הלשון, כי הזכרת השם בלבד תזיק והכלל, כי צוה השם שיתרפאו במזיק הממית בטבע ועשו דמותו ושמו, וכשיהיה האדם מביט בכוונה אל נחש הנחשת שהוא כעין המזיק לגמרי, היה חי, להודיעם כי השם ממית ומחיה:

(8) פרוש הט"ז על התורה - במדבר פרק כא פסוק ט

נחש נחשת כו' לשון נופל על לשון. צריך ביאור מה מעלה יש בזו שלשון נופל על לשון. ונ"ל דיש לדקדק במ"ש הקב"ה עשה לך שרף מה פירושו, אם נחש שהוא שרף כמ"ש הנחשים השרפים ששורפים את האדם, זה לא שייך אלא בנחשים חיים שנושכים אבל אין שייך כאן בעשיית משה שבדואי לא יהיה חי ויוכל לשרוף אלא יעשה דוגמא בעלמא, ותו למה לא אמר עשה לך נחש, וזה היה קשה למשה ג"כ וחשב שזה כמו שמצינו בריש יחזקאל שנאמר שם נחשת קלל שפירש"י שם נחשת מזוקק וקלוי באש,

(9) וע"כ אמר הקב"ה שיעשה שרף, כלומר נחשת שהוא שרף באש והוא מזוקק באש, ע"כ אמר ויעש משה נחש נחשת דהיינו נחשת מזוקק מתוך נחשת ע"י אש, לז"א לשון נופל על לשון, דר"ל מבחר שבנחשת כמו אדיר אדירנו דהיינו אדיר בחיר שבאדירים, כנ"ל נכון בס"ד:

10 ספר משכיל לדוד על במדבר פרק כא פסוק ט

נחש נחשת וכו' הקב"ה קוראהו נחש וכו'. הקושיא מבוארת ומפורסמת וכמו שהק' בש"ח בשם הרמב"ן ז"ל שהרי לא הזכיר נחש אלא עשה לך שרף ע"ש. ונלע"ד לומר ויתיישבו בזה ג"כ כמה דקדוקים בל' הכתוב עפ"י מה שראיתי לרבינו בחיי ז"ל על פ' ויסר מעלינו את הנחש הזהכירו בלשון יחיד כי ירמוז לנחש שלמעלה הוא הכח הממית ע"ש

11) ויש סמך לדבריו בספר הזהר בפרשת תזריע וז"ל דבגין לישנא בישא חויא אזדמן בין לתתא דכתיב וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים ע"ש ואין להקשות דא"כ והשרפים מיבעי ליה דתרין אינון וחד אתחזרו חד לעילא וחד לתתא (וכ"כ שם בזהר) ואיכא למימר דלפי שדברו לה"ר למעלה ולמטה כדכתיב באלהים ובמשה הילכך גירה בהם הקב"ה הנחשים השרפים נחש לעילא שרף לתתא. וכשהלכו ישראל אצל משה אמרו ליה לדידך לא צריכי' לפייס שכב' ידענו בך שאתה מוחל על כבודך ומאחר שתמחול השרפים ילכו ממילא לתתא אבל מה שאנו מבקשים מאתך שתתפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש העליון שבא כנגד מה שדברנו באלהים

12) וכן עשה ויתפלל משה וא"ל הקב"ה עשה לך שרף כלומר אדרבא כבודי אני מוחל להם אבל על כבודך אני מקפיד. ומשה רבינו מיעט כבודו והרבה כבוד שמים לכך עשה להיפך ויעש משה נחש כלומר כבודי כאין אבל מה שאני מזהיר אתכם לשוב בתשובה לגבי קוב"ה וכדי שידעו שמה שעשה הוא נגד הנחש העליון ולא נגד השרף לכך עשהו של נחשת שכך אמר הקדוש ברוך הוא וקוראו לעליון נחש ואני עושהו של נחשת לשון נופל על לשון:

13 ספר כתב סופר על במדבר פרק כא פסוק ט

נ"ל לבאר, הנה אמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך, ועשו תשובה ואין לך דבר שעומד בפני תשובה, ובוודאי לא ישך הנחש והשרף, אלא נ"ל שלא חזרו בתשובה על מה שדברו נגד משה, רק על מה שדברו נגד ה', והא דאמרו ובך היינו שהיה חטאם גדול מה שדברו נגד ה' שהשוו אותו אל משה, כמו שפירש רש"י וידברו בה' ובמשה, ולכן התוודו כי דברנו בה' ובך שהשוונו ה' לך, אבל מה שדברו נגד משה על זה לא התחרטו, ולפ"ז הנחש לא ישך עוד כי על מה שחטאו נגד ה' כבר שבו בתשובה, אבל השרפים שבאו על שדברו במשה זה ישאר ויזיק, לכן אמר ה' עשה לך שרף וכו' שעדיין חטא זה נשאר בידם ואתי שפיר:

14) והנה משה לגודל ענותנותו לא האמין שיענשו בשביל שפגעו בכבודו, אלא שלא ירגילו עצמם לדבר נגד מטיבם ולבסוף ידברו בה' הטוב ומטיב, וכן אמרו במדרש הכופר טובה באדם סוף שכופר טובה בה', וכן בפרעה תחילה כתיב [שמות א, ח] אשר לא ידע את יוסף, עשה עצמו כאלו לא ידע, ולבסוף אמר לא ידעתי את ה', עיין מדרש רבה פר' שמות [א, י] וחשב משה דלכן מזהיר ה' על שדברו בה', ולכן נענשו כדי שלא ירגילו עצמם שלא יבואו לבסוף לדבר בה', ולכן התחכם ולקח נחשת שמראהו דומה לשרף ועשה ממנו נחש, לרמז כמו נחשת זה שעושה ממנו נחש כן המדבר בת"ח שדומה לשרף לבסוף יעשה כנחש וידבר בה', כמו נחש זה שמתחילה היה דומה לשרף ונעשה ממנו נחש,

15) וי"ל דלכן לחישתן שרף ששורף ומכלה, כן לשון הרע שורף ומכלה האדם עד שלבסוף מדבר בה' יוצרו ובוראו, והענין מבואר היטב: